

V republice nevítaným cizincem

Vyhoštění Karla Hanse Strobla
Vendula Trnková

Na jaře roku 1934 zastihlo jihlavského rodáka, spisovatele Karla Hanse Strobla (1877–1946), oznámení, že byl pro nenávislné útoky proti Čechům ve svém románu *Kamarad Viktoria* (*Kamarád Viktoria*) vyhoštěn z celého území Československé republiky. Spisovatel se v tu dobu nacházel na návštěvě v Ústí nad Labem a zemi měl opustit do osmačtyřiceti hodin. List *Mährischer Grenzboten* komentoval tuto událost slovy:

Je to snad poprvé, kdy je u nás spisovatel pronásledován kvůli svému dílu. Daná opravná zpráva čsl. tiskového úřadu by chtěla zastřít nepříznivý dojem politického pronásledování čistě literárního díla; ale to je i pro tuto naši dobu nahromaděné politické lživosti dosti silná káva.¹

Nebylo to však poprvé (a ani naposledy), kdy se K. H. Strobl dostal do konfliktu s českými cenzurními úřady. Již ve dvacátých letech byly v Československu zakázány nejméně dvě jeho knihy: *Tschechen* (*Češi*, Lipsko 1920, zakázáno 1926) a *Die Weihnachts-Geschichten* (*Vánoční povídky*, Jihlava 1927, zákaz 1928). Vyhoštění samému těsněji předcházely cenzurní zásahy do textu básně *Jahns Geist in uns* (*Jahnův duch v nás*) související s jejím veřejným přednesem v říjnu roku 1932. Několik měsíců po něm následoval první vyhošťovací výměr, proti kterému se spisovatel ještě uhájil.

Stroblovo vyhoštění v roce 1934 můžeme chápat jako krajní, v období první republiky výjimečný cenzurní zásah, který se lišil od dobové praxe zejména tím, že nesměřoval vůči textu, ale vůči osobě autora. Ojedinelý krok československých úřadů ale motivovaly jiné okolnosti než sám literární text; jednalo se v prvé řadě o zásah, jímž republika reagovala na sílící nacionalismus českých Němců.

O případu Strobl se dozvídáme ze tří typů pramenů, které mají různou vypovídací hodnotu. Prvním jsou dokumenty českých úřadů, které zasahují proti problémovému spisovateli podněcujícím narůstající protičeské nálady ve státě. Jeho vyhoštění mělo působit exemplárně, ale současně nemělo ohrozit demokratickou tvář Československé republiky (ČSR). Tyto úřední dokumenty odůvodňují vyhoštění spisovatele a odmítnutí všech jeho stížností až do jejich konečného zamítnutí v instanci Nejvyššího správního soudu v roce 1937. Druhý typ pramenů představují dobové komentáře spisovatele, který nechce přijít o svůj domov a majetek na území ČSR a nechce ztratit ani možnost veřejně vystupovat

1) „Die Ausweisung K. H. Strobels“ [sic], *Mährischer Grenzboten* 87, 1934, č. 75, 1. 7., s. 4; výběr z dobových ohlasů zahrnuje výstřižkový archiv, nacházející se ve fondu Karla Hanse Strobla ve Státním okresním archivu (SOKA) Jihlava. V případě nedostupných zdrojů uvádíme údaje zaznamenané tužkou na příslušném výstřižku.

a ovlivňovat veřejné mínění v českoněmeckých oblastech Československa. K. H. Strobl si byl současně vědom toho, že medializací své osoby může zvýšit prodej svých knih a usnadnit šíření svých politických názorů. Je přitom třeba rozlišovat mezi texty, kterými se odvolává proti výnosu československých úřadů, kde se pokouší vylepšit svůj obraz, a beletristickými texty psanými pro sympatizující část německého publika. Jako třetí zdroj informací vstupují do sporu média, která svým persvazivním stylem vývoj situace komentují. U nich lze očekávat, vedle prosazování politických zájmů konkrétního listu, honbu za senzací. Všechny tři typy pramenů je třeba číst kriticky a s ohledem na to, jaké cíle jejich autoři sledovali; zároveň je z nich na první pohled zřejmé, že jádrem sporu se staly nikoli literární kvality Stroblova díla, ale politické názory, jichž nositelem byl a jež prosazoval ve veřejném životě.

Vyhoštění první

K. H. Strobl se narodil 18. ledna 1877 v Jihlavě. Po absolutoriu práv v Praze působil ve státních službách v Jihlavě a Brně. Roku 1913 se stal spisovatelem z povolání, žil v Německu a Rakousku, od konce první světové války se usadil v Perchtoldsdorfu poblíž Vídně. Pro rakouské občanství se rozhodl v roce 1920, do Československa však pravidelně cestoval, pořádal přednášková turné a opakovaně přijímal pozvání různých německých spolků. Během své více než dvacetileté spisovatelské dráhy platil za významného a populárního spisovatele, cesty do českého pohraničí jeho popularitě ještě prospívaly. Podle Stroblovky biografky Marty Maschkeové se spisovatel „stále rád vracel k vděčnému publiku v Ústí nad Labem, Budějovicích a Brně. Všude ho přijímali s nadšením, takže se mohl domnívat, že je „něco jako národní básník Němců v Česku“.² V roce 1929 vydal Strobl v Lipsku obsáhlý historický román ze studentského prostředí *Die Fackel des Hus* (*Husova pochodeň*). Reformační hnutí je zde vylíčeno jako Čechy iniciovaný národnostní konflikt a negativní pojetí husovské postavy popudilo československé úřady. Československému zákazu tohoto románu, k němuž došlo v roce 1934, bezprostředně předcházelo několik dalších Stroblových střetů s cenzurou: jednalo se o inscenaci jeho divadelní hry *Die Mühlen Gottes* (*Boží mlýny*) a veřejnou recitaci básně *Jahnův duch v nás*.

Události související s inscenací hry *Boží mlýny*, napsané na objednávku Ústeckého kulturního spolku (*Aussiger Kulturverein*) v roce 1931, vylíčil K. H. Strobl ve třetím svazku svých vzpomínek *Die Weltgeschichte und das Igelhaus* (*Dějiny světa a dům U Ježka*) v kapitole „Landesverwiesen“ (Vyhoštění). Zákaz uvedení, který přišel z ústeckého komisařství, obešel Strobl známou strategií: drama odeslal k posouzení pražským cenzurním úřadům, jimž je prezentoval jako hru určenou pro pražskou německou scénu. V pražském kontextu, odlišném od sudetoněmeckého, nebyl patrně ezopský rozměr historického motivu zřejmý, takže cenzura hru povolila. Ve svých vzpomínkách, vydaných v roce 1944, tedy ve zcela odlišném historickém kontextu, Strobl protičeské zaměření hry otevřeně přiznává, historická látka bitvy u Chlumce roku 1813 ho lákala svou jednoznačností. Základní rovnice podle něj zněla: „Francouzi = utlačovatelé - utlačovatelé = Češi. Stačilo jen tedy

2) Marta Maschke: *Der deutsch-tschechische Nationalitätenkonflikt in Böhmen und Mähren im Spiegel der Romane von Karl Hans Strobl*, disertační práce, Universität Erfurt 2002, s. 83, použitý citát pochází ze Stroblova dopisu nakladatelství L. Staackmann z 10. 4. 1922.

všude, kde jsem mluvil o francouzských utlačovateli, v myslí dosadit Čechy a moje hra pro letní divadla získala svůj zásadní, zcela současný smysl.³ Uvedení této hry označil Strobl za „vyslovenou porážku“ cenzurního úřadu ústecké policie a komisaře Karla Horny, jehož osobnímu zaujetí vůči své osobě přikládal značný význam.⁴

Báseň *Jahnův duch v nás* byla věnována Ústeckému německému tělocvičnému spolku (*Aussiger Deutscher Turnverein*) k jeho sedmdesátému výročí. Z dokumentu Nejvyššího správního soudu 15882/36 se dozvídáme, že si Strobl stěžoval, že báseň předložil ke schválení policejnímu komisařství v Ústí nad Labem a „policejní úřad ani zástupce úřadu, který byl přítomen veřejnému přednesu této básně, neshledal v ní nic závažného, toliko některé řádky byly – patrně nedopatřením – škrtnuty“.⁵ Řádky, které před veřejnou recitací dne 1. října 1932 neprošly schválením, obsahovaly podle úřadů zabývajících se později Stroblovým vyhoštěním „politickou myšlenku“, která musela být vypuštěna „vzhledem k nepolitickému rázu spolku a v zájmu veřejného klidu“.⁶ Veřejná prezentace básně byla v dubnu 1933 označena za „nepřípustné vměšování se do politických poměrů v Československu“,⁷ a když byla později činnost spolku úředně zastavena, došlo k zabavení celého rukopisu.

V obou uvedených případech je zřejmé, že cenzura cílila především na předpokládaný účinek literárního díla, který spatřovala v podpoře nepřátelského smýšlení německé menšiny vůči československému státu. Snaha přísněji regulovat šíření těchto myšlenek, které ostatně existovaly již před vznikem ČSR, však nebyla pouze reakcí na popularitu jednoho z jejich nositelů. Cenzurní zásah spíše odráží skutečnost, že v první polovině třicátých let nacházely tyto myšlenky v českém pohraničí do té doby nebyvalou odezvu.

Primárně mimoliterární důvody ostatně zapříčinily i první vyhošťovací výměr, který K. H. Strobl obdržel 29. dubna 1933. Podnětem této kauzy se stala smuteční řeč, kterou pronesl 28. prosince 1932 ve Vídni v Döblingu nad hrobem zemřelého přítele Karla Franze Vrby, couleur-studenta (tj. příslušníka německé studentské korporace), dvorního rady a zemského školního inspektora,⁸ a kterou otiskl začátkem roku 1933 *Austria-Corps-Zeitung*, časopis studentské korporace, jejímiž členy Strobl i Vrba byli.⁹ Nejvýraznější pasáží smuteční řeči je vzpomínka na rok 1881, kdy „česká chátka přepadla nositele černo-bílo-žluté šerpy spolu s jejich hosty, aby jim dala ochutnat české bestiality“. Tato slova popisují bitku českých a německých studentů v Chuchli, kde byl Vrba zraněn; „takovému mučednictví“ patří podle Stroblových slov „vděčná a věrná vzpomínka“.¹⁰ Na základě

3) Karl Hans Strobl: *Die Weltgeschichte und das Igelhaus. Vom Nachmittag des Lebens, Erinnerungen*, sv. 3, Budweis - Leipzig, Moldavia - Othmar Reitterer & Co. 1944, s. 345-346.

4) Tamtéž, s. 347.

5) Tamtéž.

6) SOKA Jihlava, Karl Hans Strobl, kt. 49, složka Ausweisung, spis 15882/36 Nejvyššího správního soudu, oznámení o zamítnutí stížnosti K. H. Strobla.

7) Tamtéž.

8) V některých dobových dokumentech se objevuje podoba „Dr. K. F. Vrba“. Zde se přidružujeme formy, kterou použil časopis studentské korporace Austria.

9) Karl Hans Strobl: „Grabrede zum Abschied von unserem treuen und unvergeßlichen lieben Ebr. Vrba gehalten von A. H. Karl Hans Strobl“, *Austria-Corps-Zeitung* 1933, č. 57, s. 2-3, děkuji Jürgenu Herrleinovi za poskytnutí kopie proslovu.

10) Tamtéž, s. 3.

tohoto smutečního proslovu obvinily české úřady K. H. Strobla z toho, že „veřejně hrubým a štvavým způsobem pohaněl český národ“.¹¹

Stroblůva smuteční řeč líčila Čechy jednoznačně negativně, avšak je třeba upozornit na to, že podobný způsob referování o chuchelské události nebyl v německy psané literatuře v českých zemích zcela neobvyklý. Sám Strobl použil podobný slovník při literárním líčení studentských srážek již ve svých raných románech ze studentského prostředí, například v próze *Die Vaclavbude (Hospoda U Václava, 1902)* či v románě *Der Schipkapaß (Šipkapas, 1908)*. Tyto motivy však nebyly výrazněji recipovány a obě díla vstoupila do čtenářského povědomí jako „romány o studentech“ či „pražské romány“. Výraznější je v tomto ohledu třetí Stroblův román se studentskými protagonisty *Das Wirtshaus „Zum König Przemysl“ (Hostinec „U Krále Přemysla“)*, vydaný poprvé v roce 1913. Recenze v pravicovějších časopisech se soustředily na obraz národnostního konfliktu v Praze, líčily jej jako zoufalý boj, který vedou Němci proti agresivním Slovanům, jako terorismus „českých extremistů“ (*der tschechischen Ultras*)¹² či jako český fanatismus, jehož obětí se německé studentstvo opakovaně stávalo.¹³ Když všechny tyto tři Stroblůvy romány vyšly v novém nákladu v letech 1932–1933 v karlovarském nakladatelství Adam Kraft Verlag, které vydávalo tvorbu nacionalistických spisovatelů, vyzvedla již reklamní kampaň nakladatelství i recenze knih motivy nacionálního boje Čechů a Němců na českém území. Významy, které v textech byly přítomny od jejich vzniku, tak prostřednictvím nové interpretace v novém dobovém kontextu zaujaly viditelné místo. Takřka půl století stará chuchelská bitka náhle ovlivňovala kolektivní paměť české německé menšiny více než dříve.

Cenzura zareagovala na Stroblůvu smuteční řeč s několikaměsíčním zpožděním. Tento odstup pravděpodobně souvisel s prodlevami při otištění řeči, úředními postupy a zejména s další Stroblůvou návštěvou Ústí nad Labem; teprve po překročení státní hranice se totiž dostal do dosahu československých úřadů. Zásah však mohly ovlivnit i „velké“ dějiny – dne 30. ledna 1933 byl německým říšským kancléřem zvolen Adolf Hitler. Právě tato okolnost mohla způsobit přísnější postup policejních orgánů, které se nově soustředily nejen na zákaz distribuce kontroverzního obsahu (konfiskaci dané knihy či periodika), ale rozhodly se zasáhnout i vůči osobě jejich původce. Nacionalisticky smýšlejícího spisovatele, který své názory publikoval v německojazyčných oblastech ČSR, československé úřady vnímaly jako hrozbu.

Vyhoštění druhé

Svému prvnímu vyhoštění, o němž bylo rozhodnuto 29. dubna 1933, se K. H. Strobl ještě ubránil, údajně s poukazem na to, že jej list *Austria-Corps-Zeitung* nesprávně citoval.¹⁴ O necelý rok později, 17. března 1934, však spisovatel obdržel nový výměr, v němž bylo jako důvod vyhoštění uvedeno, že se „svými hrubými útoky na Československo v románu *Kamarád Viktoria*, jakož i vměšováním se do vnitřních poměrů na zdejším území, stal

11) SOKA Jihlava, Karl Hans Strobl, kt. 49, složka Ausweisung, spis 15882/36 Nejvyššího správního soudu, oznámení o zamítnutí stížnosti K. H. Strobla.

12) „Abenteuer, die man heute noch erleben kann...“, *Berliner Lokal-Anzeiger* 1913, 16. 3., ranní vyd.

13) -r.-: „Wirtshaus ‚Zum König Przemysl‘“, *Egerländer Bezirksblatt* 5, 1913, č. 24, s. 24.

14) SOKA Jihlava, Karl Hans Strobl, kt. 49, složka Ausweisung, strojopis dopisu Edvardu Benešovi.

v Československé republice nevítaným cizincem“.¹⁵ Jako „vměšování se“ byly hodnoceny oba Stroblové výše zmíněné střety s cenzurou v letech 1932 a 1933; román *Kamarád Viktoria* vyšel v Lipsku na podzim roku 1933 v nakladatelství L. Staackmann a jeho šíření bylo v Československu zakázáno ihned poté, „co se objevil ve výkladech československých knihkupectví“.¹⁶ Příčinou mohla být (vedle jména autora) patrně i ilustrace na obálce. Vzhledem k vydání knihy v zahraničí však nemohl být zabaven celý náklad.¹⁷ Vyhošťovací výměr citoval z knihy pasáže, které se týkaly především postavy vojenského sluhy Schrameka a legionáře Zastier, dále pak i další místa, která umožňovala lokalizovat románový příběh do československých poválečných poměrů. Policejní komisařství označilo román za „prostředek propagandy“, protože jím měl autor hlásat nenávist vůči Československu, což se mělo projevovat zesměšňováním státu a jeho vzniku a překrucováním pravdy. „Vzbuzuje nenávist vůči obyvatelstvu české národnosti [román *Kamarád Viktoria*, VT] a nezapomíná chválit dřívější státoprávní poměry na českém území.“¹⁸

S tím, že Strobl jako spisovatel a řečník obecně vzbuzoval „nenávist vůči obyvatelstvu české národnosti“, lze souhlasit. Sporné však je, do jaké míry tak činil právě prostřednictvím inkriminovaného románu. *Kamarád Viktoria* nepatří k Stroblovým nejvíce politickým či nejostřejší protičeským dílům, nacionální problém zde hraje pouze podružnou roli a románové postavy nejsou zcela schematicky děleny na kladné a záporné podle své národnosti.

Hlavní postava příběhu, gymnazistka Viktoria, vyrůstá u svého dědečka, který umírá těsně po její maturitě. Viktoria se musí postavit na vlastní nohy, sotva dokončí strojopisný kurz a najde si práci, vypukne válka. Té se Viktoria účastní jako písařka a prožije zde i malý románek s lékařem Neuwirthem. Po válce se hlavní protagonistka, hledající ve změněných poměrech znovu práci, setkává se svým spolužákem Erikem, který se vrátil jako válečný invalida. Viktoria chce po válce působit jako zdravotní sestra, toto povolání jí však zůstane (kvůli válečnému poklesku s lékařem) odepřeno. Erik získá za jejího přispění trafikou, o kterou je však posléze okraden legionářem Zástierou; v něm poznává svého mučitele, který ho připravil o zrak. V závěru se Viktoria vdá za Erika a založí spolu rodinu.¹⁹

Román sám se stal spíše jen záminkou druhého vyhoštění, rozhodně jej v tomto smyslu chápala většina z více než třiceti německojazyčných periodik, v nichž se zpráva o vyhoštění objevila. V reakcích na oficiální zprávu Československé tiskové kanceláře uvádějící jako důvod Stroblova vyhoštění román *Kamarád Viktoria* se psalo o tom, že se jedná o „vášnivě německou, ale nikoli nenávistnou knihu“.²⁰ Z těchto zpráv je zřejmý údiv nad odlišným čtením, které se projevovalo u československých úřadů:

15) SOkA Jihlava, Karl Hans Strobl, kt. 49, složka Ausweisung, spis 15882/36, oznámení o zamítnutí Stroblový stížnosti u Nejvyššího správního soudu.

16) M. Maschke: *Der deutsch-tschechische Nationalitätenkonflikt*, cit. dílo, s. 91.

17) Knize byla odňata možnost poštovní dopravy a vysloven zákaz rozšiřování výnosem ministra vnitra č. j. 74.655/33. Úř. 1. č. 261/1933 – srov. František Frenzel (ed.): *Seznam knih a písní zakázaných v Československu. Od roku 1918 do konce roku 1936*, Hora Svaté Kateřiny, vl. n. 1937.

18) SOkA Jihlava, Karl Hans Strobl, kt. 49, složka Ausweisung, spis 15882/36, oznámení o zamítnutí Stroblový stížnosti u Nejvyššího správního soudu.

19) Podrobný výklad románu srov. M. Maschke: *Der deutsch-tschechische Nationalitätenkonflikt*, cit. dílo, s. 259–270.

20) „Der Fall Karl Hans Strobl“, *Berliner Börsen-Zeitung* 1934, 20. 6.

Prozradil autor svým líčením [...] tajemství, která svět ještě neznal? Nebo je *Kamarád Viktoria* nepohodlný jiným způsobem? Těžko uvěřit, neboť tato Viktoria je přece symbolickým ztělesněním oné zdravé životní odvahy a nezdolné vůle žít, která je bytostným znakem naší dnešní mládeže a která není snad ani ve státě Čechů postradatelnou ctností. Ve skutečnosti, že by tato kniha, povzbudivá a osvěžující ve svém bezvýhradně radostném přitakání životu, snad mohla posílit děvčata v Dollfußově Rakousku, bude v Praze sotvakdo schopen odhalit státu nebezpečný charakter.²¹

Široká medializace Stroblova vyhoštění mohla mít opačný účinek, než policejní úřady svým jednáním sledovaly. Mohla totiž zesílit protičeské nálady, a to nejen na československém území. V několika německých listech byl zásah proti K. H. Stroblovi interpretován jako projev československé „psychózy strachu z Němců a nenávisti k nim“,²² jako znak přecitlivlosti a iracionality. Hovořilo se také o nedemokratickém chování vůči menšinám:

Nelze než vyjádřit Čechům uznání za vytrvalost, s níž se neúnavně zesměšňují. Můžeme prozradit, že neexistuje lepší metoda, jak podkopat morální kredit českého státu [...]. Vyhoštění Karla Hanse Strobla je však symptom, známka šovinistického narušení českých mozků, a ukazuje otevřeně odvrácenou stranu pražské demokracie, směšnou, zároveň však brutální.²³

Zásah cenzury byl navíc pro knihu dobrou reklamou: „A tak můžeme být nakonec československé vládě vděční, že tak důrazně na román Karla Hanse Strobla upozornila.“²⁴ Sám autor ve svých pamětech s ironickým odstupem, zesměšňujícím osobu policejního úředníka, konstatoval, že cenzurní zásah podnítl i přebal knihy, který měl ukazovat mávající dívku:

Knižní obálka, která byla, jak bylo tehdy obvyklé, takzvanou fotomontáží, ukazovala mladé děvče, které mávalo nějakému neviditelnému příteli, přičemž zvedalo ruku k pozdravu. Mohlo se jednat o neškodnou scénu z fotbalu nebo z nějakého slavnostního průvodu, ale pan Horna [...] si myslel, že pozdrav se zdviženou rukou nemůže být nic jiného než hitlerovský pozdrav.²⁵

Informace, že české úřady interpretovaly „mávání“ jako hitlerovský pozdrav, se ostatně objevila již ve dvou berlínských periodikách, která o Stroblově vyhoštění referovala.²⁶ Nám známá úřední akta však přebal knihy nezmiňují. Ať šlo o pouhou mediální dezinformaci, pokoušející se českým úředníkům podsunout předpojatost, či nikoli, faktem je, že

21) Fritz Mack: „Ein ‚staatsgefährliches‘ Buch. Karl Hans Strobl: ‚Kamerad Viktoria‘“, *Leipziger neueste Nachrichten* 1934, 22. 6.

22) „Der Fall Karl Hans Strobl“, *Berliner Börsen-Zeitung* 1934, 20. 6.

23) „Prag weist Karl Hans Strobl aus“, *Wiener Neueste Nachrichten* 10, 1934, č. 3198, 20. 6., s. 3.

24) Fritz Mack: „Ein ‚staatsgefährliches‘ Buch. Karl Hans Strobl: ‚Kamerad Viktoria‘“, *Leipziger neueste Nachrichten* 1934, 22. 6.

25) Karl Hans Strobl: *Die Weltgeschichte und das Igelhaus*, cit. dílo, s. 354–355.

26) „Karl Hans Strobl aus der Tschechei ausgewiesen. Telegraphische Meldung“, *Berliner Lokal-Anzeiger* 1934, 20. 6.; též in „Ein ‚staatsgefährlicher‘ Dichter ausgewiesen“, *Deutsche Wochenschau* 11, 1934, č. 25, s. 15.

Kamarád Viktoria Obálka Stroblova románu se stala předmětem diskusí, zda zachycená dívka pouze mává „nějakému neviditelnému příteli“, nebo vzdává čest říšskému kancléři.

Zdroj: Karl Hans Strobl: *Kamerad Viktoria*, Leipzig, L. Staackmann 1933.

a poté k Nejvyššímu správnímu soudu v Praze. Ten dne 6. března 1937 Stroblovu stížnost definitivně zamítl. Vedle standardní úřední cesty se K. H. Strobl pokoušel zvrátit rozhodnutí prostřednictvím vlivných osob a přátel, jimž adresoval několik dopisů. Jeden takový napsal 14. května 1934 i „Jeho Excelenci ministru zahraničí“ Edvardu Benešovi.²⁷ Argumentoval v něm nelogičností úředních rozhodnutí:

27) Do roku 1936 byl zakázán ještě román *Dorf im Kaukasus (Vesnice na Kavkaze)* – srov. Elisabeth Schenk (ed.): *Verzeichnis der verbotenen Bücher und Zeitschriften nach dem Stande vom 27. Feber 1937*, Brünn, Raimund Pollak & Sohn 1937.

28) Strojopis dopisu s rukopisnými poznámkami se nachází v SOkA Jihlava, Karl Hans Strobl, kt. 49, složka Ausweisung. Není zřejmé, zda byl skutečně Edvardu Benešovi zaslán.

při druhém vydání z roku 1934 byla obálka změněna. Zde si lze položit otázku, nakolik byla tato změna vstřícným krokem vůči antihitlerovsky smýšlející části čtenářstva, nebo nakolik šlo o možnou další provokaci. Na nové obálce totiž stojí dívka, která má ruce založené na prsou.

V roce 1934 byla stejně jako román *Husova pochodeň* zakázána také starší Stroblova próza *Hospoda U Václava*.²⁷ Také v tomto případě se jednalo o knihu na knižním trhu přítomnou více než třicet let (vyšla nejméně čtyřikrát). Naposledy ji vydalo nakladatelství L. Staackmann v Lipsku v roce 1932, a cenzurní zásah tedy přišel s dvoletým zpožděním.

Snaha československých úřadů omezit šíření německého nacionálního socialismu korespondovala s podobnými snahami v dalších zemích. Například v Rakousku byla nacistická strana NSDAP roku 1933 zakázána a Strobl, který se do ní pokoušel vstoupit, byl politicky podezřelý. Stejně tak byl v Rakousku zakázán nacionálněsocialistický list *Die Rundpost*, v němž Strobl od roku 1934 pracoval. Roku 1935 následoval časopis *Hans Sachs*, který Strobl založil.

V případě druhého vyhoštění musel již K. H. Strobl Československo skutečně opustit; nebyl totiž s to podniknout účinná protiopatření, jako tomu bylo v předcházejícím případě. Proti výměru se odvolal nejprve k Zemskému úřadu v Praze, jeho odvolání bylo zamítnuto 25. dubna 1934,

Jak přecitlivěle a přehnaně horlivě se teď cenzura a policie cítí být povinna postupovat, se ukazuje například také na tom, že (nevím z podnětu kterého úřadu) byl teď nedávno zakázán také můj román *Husova pochodeň*, kniha, která vyšla v roce 1929 a dosud zůstávala bez jakékoli výtky, která byla **českou republikou** uznána v **zahraničí** a která se **dokonce** nachází ve vlastnictví Vaší Excellence, aniž byste, jak soudím ze sdělení Dr. Kische, shledal, že by byla namířená proti českému národu.²⁹

V citovaném dopise Edvardu Benešovi se Strobl snažil zapůsobit emotivním líčením Československa jako své vlasti. Současně se pasoval do role oběti úřední zvrle jediného osobně zaujatého úředníka:

Toto vyhoštění mě těžce postihlo. Narodil jsem se v Jihlavě (optoval jsem k Rakousku, protože jsem tam v době rozpadu monarchie žil), v ČSR mám příbuzné a přátele, v Jihlavě vlastním dům, platím tam daně a leží tam hrob mých rodičů. **Zcela** přece odporuje citu pro spravedlnost, pokud mi má z tak bezvýznamných příčin, z přílišné horlivosti a osobní averze podřízeného úředníka³⁰ zůstat uzavřena země, kterou **ještě** stále považuji za vlast.³¹

Nešlo však pouze o emocionální vztah k rodnému městu, K. H. Strobl byl zcela jistě postižen také v rovině své literární a publicistické práce – v Československu vydávané německojazyčné noviny s ním již nemohly spolupracovat, neboť by se vystavily riziku zázkazu. Tiše se od něj distancovali dokonce někteří kolegové spisovatelé a také Henleinova Sudetoněmecká strana.

Dopisy však neměly velký účinek a české úřady postupovaly proti Stroblovi s maximální tvrdostí: coby cizinci mu například nebylo povoleno, aby proces proběhl v němčině; toto právo bylo vyhrazeno pouze československým občanům německé národnosti. Na začátku roku 1937 byla také zakázána Stroblova výstava v Jihlavě, podle zprávy jednoho vídeňského listu i přesto, že organizátoři nezařadili „množství románů jako *Šipkapas*, *Kamarád Viktoria*, *Husova pochodeň*, *Vesnice na Kavkaze* a jiné, které byly svého času v Československu zakázány“.³² Ve stejném roce, kdy byl konečným zamítnutím Stroblovův

29) „Wie überempfindlich und übereifrig die Zensur und Polizei jetzt vorzugehen sich für verpflichtet hält, zeigt sich ja auch z. B. darin, daß (ich weiß nicht auf Veranlassung welcher Behörde) jetzt vor kurzem auch mein Roman *Die Fackel des Hus* verboten worden ist, eines Buches, das im Jahre 1929 erschienen und bisher völlig unbeanstandet geblieben **war**, das auch von der *C.-S.-R.-Tschechischen Republik* im **Ausland** anerkannter Weise gewürdigt **wurde** und das **ja** in Euer Exzellenz eigenem Besitz ist, ohne daß Sie, wie ich der Mitteilung des Dr. Kisch entnehme, gefunden haben, es sei gegen das tschechische Volk gerichtet.“ SOkA Jihlava, Karl Hans Strobl, kt. 49, složka Ausweisung, strojopis dopisu Edvardu Benešovi, rukopisné opravy přepsány proložením.

30) Strobl naráží na iniciativu ústeckého policejního úředníka dr. Horny – srov. M. Maschke: *Der deutsch-tschechische Nationalitätenkonflikt*, cit. dílo, s. 90-91.

31) „Durch diese Ausweisung bin ich schwer getroffen. Ich bin in Iglau geboren (durch Option, weil zur Zeit der Zusammenbruches in Österreich, ansässig Österreicher), habe ich in der Č. S. R. Verwandte und Freunde, in Iglau besitze ich ein Haus, bin dort Steuerträger und dort liegt das Grab meiner Eltern. Es widerspricht doch wohl **völlig** dem Rechtsempfinden, wenn mir, um so belangloser Ursachen willen, durch den Übereifer und die persönliche Abneigung eines untergeordneten Beamten, das Land, das ich **noch** immer als Heimat ansehe, verschlossen bleiben soll.“ SOkA Jihlava, Karl Hans Strobl, kt. 49, složka Ausweisung, strojopis dopisu Edvardu Benešovi.

32) „Eine Strobl-Ausstellung in Iglau verboten“, *Wiener Neueste Nachrichten* 13, 1937, č. 4773, 20. 1., s. 3.

případ definitivně uzavřen, byla spisovateli u příležitosti jeho šedesátých narozenin udělena německá literární cena – Goethova medaile. Ocenění za celoživotní dílo inicioval říšský ministr vnitra Wilhelm Frick a Stroblovi je předal německý velvyslanec v Rakousku Franz von Papen.

Případ K. H. Strobla ukazuje hned několik způsobů, jimiž se československé úřady snažily zamezit šíření myšlenek nebezpečných pro soudržnost státu. Cenzurní škrty a zákazy postihovaly knihy se vzrůstající intenzitou, týkaly se i veřejné prezentace vybraných pasáží, a dokonce i nových vydání děl starších. Jako další úroveň zásahu lze vnímat opatření uplatněné vůči osobě spisovatele, svým typem v podmínkách liberální cenzury poměrně neobvyklé. Vyhoštění K. H. Strobla z československého území si spíše než ztížit Stroblovým čtenářům cestu k jeho dílu kladlo za cíl zamezit jeho dalšímu propagandistickému úsilí. Literární cenzura se ve Stroblově případě profiluje jako prostředek politické moci, který měl bránit politický režim ČSR jak před narůstajícím konfliktem na státním území, tak před hrozbou hitlerovského Německa.

Epilog

Vznik Protektorátu Čechy a Morava přinesl mimo jiné zrušení platnosti Stroblůva vyhoštění. Spisovatel navštívil Brno i rodnou Jihlavu, kde uspořádal autorské čtení a pronesl přednášku věnovanou Adolfu Hitlerovi k padesátým narozeninám. Z Jihlavy, kde byl slavnostně zapsán do Zlaté knihy města, poslal Hitlerovi děkovný telegram, který souběžně publikoval i v tisku:

Můj Vůdce! V den Vašich padesátých narozenin vstupuji po šestiletém vypovězení na půdu své německé vlasti Jihlavy, která byla osvobozena Vaším historickým činem. Můj vroucí dík se spojuje s díkem mých jásajících krajanů k tisícerému přání Vám, můj Vůdce. Karl Hans Strobl.³³

Spisovatel, který se na začátku čtyřicátých let přestěhoval do svého rodného domu v Jihlavě, roku 1945 uprchl. S omezenými prostředky a částečně také pěšky se s manželkou vrátil do rakouského Perchtoldsdorfu. Zde však byl jeho dům obsazen sovětskou armádou, Strobl byl zatčen a nasazen na nucené práce, které měly s ohledem na jeho věk a špatný zdravotní stav kancelářskou povahu. Zemřel po dvou infarktech na začátku roku 1946. Množství Stroblových románů bylo jako nacistická literatura po válce zakázáno, a to i v německojazyčném prostředí. Akademická literární věda se dílu a osobnosti tohoto spisovatele dvacet či třicet prakticky nevěnovala; to už je ale případ jiného, měkčího typu regulace.

33) „Karl Hans Strobl an den Führer“, *Volksdeutsche Zeitung* 89, 1939, č. 54, 23. 4., s. 4.